

ΟΤΑΝ ΤΟ ΦΕΡ ΓΙΝΕΤΑΙ ΚΤΙΧΟΛ

Όταν πήρα τήν απόφαση νά ἐιδώσω τίς "Τομές.." ή "Ελλη Παιονίδου, ἐν τῶν πραγμάτων, ἔμενε ἐπί τῶ βιβλίου. Γιά εὐνόητους λόγους στό ἀρχεῖο μου δέν ὑπῆρχε κριτικὸ σημεῖωμα γιά τήν δουλειά της. Στό στάδιο τῶν διορθώσεων ὅμως, ὅταν πιά ὀλοκληρώθησαν τὰ περιεχόμενα κι' εἶδα πῶς, κατὰ κάποιο τρόπο, πρόβαλλε μπροστά μου ἕνα πανόραμα τῆς σύγχρονης κυπριακῆς λογοτεχνίας καί τῶν δημιουργῶν της σιέφτηκα πῶς θάταν ὀρθό καί δίκαιο νά συμπεριλάβω στό βιβλίο καί κάποια ἀναφορά στήν "Ελλη Παιονίδου. Μιά καί ἐξ' ἀντικειμένου κατέχει μιὰ κάποια θέση στά Κυπριακά Γράμματα καί τό κυριώτερο, εἶχα τί νά πῶ, ἔστω καί ὑπό μορφή πληροφοριῶν γιά ἐπιείνους πού ἀσχολοῦνται μέ τὰ λογοτεχνικά μας πράγματα.

Ένα περιστατικὸ πολὺ πρόσφατο ξεχωρίζει μέσα μου. Κι' ἄς μὴν εἶναι τό πιό χαρακτηριστικὸ.

Τό φετεινὸ καιοκαίρι βρεθήκαμε ὕστερα ἀπό πρόσκληση, σ' ἕνα χωριουδάκι τοῦ γαλλικοῦ νότου, σ' ἕνα τοπίο καί κάτω ἀπό ἕναν οὐρανὸ πολὺ μεσογειανὸ καί πολὺ ὀμοιο μέ τόν διό μας. Σ' αὐτό συνέβαλλε καί ἡ οἰοδόεποινα, ἡ ζωγράφος Ζολαίν Μεγιέρ μέ τούς πίνακες της. Τήν εἶχα πρωτογνωρίσει πρὶν μερικά χρόνια σέ μιὰ γκαλερύ τοῦ Παρισιοῦ, πούχε κυριολετικὰ πλημμυρίσει μέ τό φῶς τῆς Ἑλλάδας - "Τό φῶς τῆς Σαντορίνης" ἦταν ὁ τίτλος τῆς ἐκθεσης. Ένα φῶς ἐπιτυφλωτικὸ, στίς στιγμές τῆς ἔκρηξης του, πού καλύπτει κι' ἐξαφανίζει ὅλα τ' ἄλλα καί γίνεται κυριαρχικὸ. Εἶχα γράψει μάλιστα, ἀπ' ὅτι θυμᾶμαι, ἕνα σημεῖωμα στήν "Χαραυγή" γιά ἐπιείνη τήν ἐκθεση. Τὰ χρόνια πού ἀνολοῦθησαν ἡ Ζολαίν, ἀπ' ὅτι φάνηκε, μπῆκε ἀπὸ ἀπό πρὸ βαθειά μέσα στά προβλήματα τοῦ φωτός, ἔκανε σπουδές ἀπάνω του, ¹⁰ μελέτησε σ' ὅλες του τίς στιγμές, σ' ὅλες του τίς ἀποχρώσεις σάν ἕνα ζωντανὸ ὀργανισμό, πού βρίσκεται σ' ἀέννηση κίνηση καί πούχει τὰ διὰ του μυστικὰ νά πεῖ. Τό ἴδιο νά πούμε ὀπως κι' οἱ θαλασογράφοι, πού ἀφιερώνουν ὀλόκληρη ζωὴ στήν μελέτη τῆς θάλασσας ἀνακαλύπτοντας σ' αὐτὴν συνεχῶς καί καινούρια πρόσωπα.

Τό ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐπιμονῆς τῆς Ζολαίν στό θέμα φῶς ἦταν οἱ "Ἔρες", μιὰ σειρά ἀπὸ 24 ἔργα ὀσες καί οἱ ὄρες τοῦ ἡμερονυχτίου. Μείναμε ἐκθαμβοὶ μπροστά στούς πίνακες, μπροστά σ' ἐπιείνη τήν δύναμη τῆς παρατηρητικότητος, στήν δύναμη τῆς

εύαισθησίας της ζωγράφου να συλλάβει όλους και τους πιο μικρούς ιραδασμούς, τις πιο αναπάντεχες αλλαγές στους ίριδισμούς, δένοντας ταυτόχρονα το μεγαλειώδες αυτό της φύσης με τον έσωτερικό ψυχικό κόσμο του ανθρώπου. Η Έλλη ένωσε άμέσως την ανάγκη να αντιδράσει με ένα δικό της τρόπο στις "Ώρες". Έδω, έλεγε, υπάρχουν πολύ περισσότερα πράγματα από τα χρώματα. Απομονώθηκε και μέσα σε μια μέρα έδωσε τις δικές της "Ώρες": 24 μικρά ποιήματα, το καθένα αφιερωμένο σ'ένα από τους πίνακες. Όταν σε πρόχειρη μετάφραση τα διάβασε στην Ζολάν, έεινε συγυνηθήθηκε. Της ήταν αδύνατο να καταλάβει πώς η Έλλη είχε κατορθώσει να συλλάβει τις δικές της ένδομυχες σιέσεις και να τις μετουσιώσει με τέτοια ακρίβεια και ταχύτητα σε ποίηση.

Οι "Ώρες" της Έλλης όμως πήγαιναν ακόμα πιο πέρα από τα χρώματα της Ζολάν, Παραιάμπτοντας την παγίδα ενός κάποιου ρωμαντισμού που παραμόνευε εισέδωσε σε χώρους διαφορετικής ύψης. Μέσα από ένα χείμαρρο είδόνων και διατηρώντας μια αξιοθαύμαστη ίσοροπία μέσα στις στιγμές που προσδιόριζε, μπήκε στο δράμα του χρόνου που κυλά και φεύγει και στην σχέση ανθρώπου - χρόνου και του κούλου της ζωής. Με τις "Ώρες" αυτές η Ε.Π. έδινε, πιστεύω, καινούρια πλευρά της ποιητικής της δημιουργίας, μια ποιητική, θάλαγα, καινούργια δουλειά, όπου η ώριμότητα της ποιητικής φωνής ^{εξείλεσε} ~~βρίσκει~~ την έκφραση της όχι απλώς στην μεγαλύτερη εύστοχία του λόγου αλλά και στην σιγουριά, που από ~~πνέει~~ ο στίχος, στα βαθιά νερά μέσα στα όποια κινά ~~αντα~~ ^{αντα}, στην φιλοσοφικότητα του συνταιριασμένη όμως με μια φωτεινότητα και καθαρότητα - στοιχειά που χαρακτηρίζουν ~~εξείλεσε~~ το έργο της.

Απ'την πρώτη της κι'όλας συλλογή "Παλάμη ανοιγμένη στον ήλιο" (1964) η Έλλη Παλιούδου είχε μπει στην ποίηση με μια διάθεση να σιορπίσει φως τριγύρω της. "Παίρνω / την άστραφτερή παλέτα της Μεθούγειου / κι'άναιατεύω σ'αυτή / όλα τα χρώματα τ' ουρανού τ'όξου. / Βάζω μοντέλο / την ανοιγμένη μου παλάμη / Νά η Κύπρος! / Μια παλάμη ανοιγμένη στον ήλιο.."

Αυτό το φωτεινό μοντέλο διαπερνά, μπορεί να πεϊ κανείς, και τις πάντε ποιητικές της συλλογές έστω κι'άν, στην ποίηση της κατέχει κεντρική θέση ^{φοβερή} ~~ε~~ τραγωδία του νησιού κι'η άπέραντη πύρα της γης μας. ("Οί έλιέρ μας δέν κάρπισαν φέτος. / Τόση πύρα πώς

μπορεῖ νά χωρέσει / στή γῆ μας;") Ὁ "Κύβητος τῆς Καταγγελίας" (1977) καί τά "Τραγούδια τοῦ χαμένου δυόσμου" (1979) ἦταν ἐξ' ὀλοιλήρου διαποτισμένα ἀπό τήν μεγάλη συμφορά καί ὅμως καί ἐδῶ ἡ ποιήτρια ἔστω καί ἂν βλέπει τά πολυβόλα στημένα ἔσια ἀντίκρου στήν καρδιά δέν καταφεύγει σέ ἐσωτερικούς ἀκροβατισμούς, δέν θολώνεται ἡ σιέψη καί τό αἴσθημα, δέν χάνουν οἱ εἰδόνες ἀπό τήν διαφάνεια τους.

Ἡ ὑπερβολική αὐτή φωτεινότητα καί καθαρότητα βαραίνει φυσικά κάπου - κάπου, ἰδιαίτερα στήν πρώτη της δουλειά, ἰσοπεδώνοντας σέ κάποιον βαθμό τόν στίχο καί στερώντας του τήν δύναμη ἐκείνη πούχει ἡ ἀναπάντεχη ἀναγνώριση. Ὅρισμένα ποιήματα δοσμένα μέ μιὰ διάθεση νά τραγουδηθεῖ ἕνα συγκεκριμένο γεγονός, νά διατρανωθεῖ ἡ θέση τῆς ποιήτριας στό προχωρημένο φυλάκιο τοῦ ἀγῶνα, πληρώνουν κάποιον φόρο σέ βάρος τῆς ποιότητας. Εἶναι καί αὐτό, ἄς πούμε, ἕνα τίμημα πούναί ὑποχρεωμένοι νά καταβάλουν οἱ ἀγωνιστές ποιητές γιά νά μπορέσουν, ἂν ἔχουν τόν ἀναγκαστό ἐξοπλισμό, νά φτάσουν κάποτε ἐκεῖ ὅπου ἡ στρατευμένη τέχνη γίνεται συνώνυμη μέ τήν ψηλή τέχνη. Ὅπως στήν περίπτωση Ρίτσου, γιά ν' ἀναφερτοῦμε σέ μιὰ γνώριμη μας φωνή.

Ἀπό τά "Τραγούδια τοῦ χαμένου δυόσμου" πέρασαν τρία χρόνια. Στό διάστημα αὐτό, ἀπ' ὅτι ἀντιλαμβάνουμαι ἡ προσοχή τῆς Ε.Π. εἶχε στραφεῖ ἄλλοῦ, σέ ἄλλες μορφές λόγου. ~~ἔτσι~~

Νά ὅμως πού οἱ ἐσωτερικές διεργασίες συνεχίζονταν, πλουτίζονταν οἱ γνώσεις καί τ' ἀποθέματα ~~ἔτσι~~ πλήθαιναν. Καί ἦταν ἀριετό ἕνα κέντρισμα καί μιὰ ἀτμόσφαιρα, πού ἔσπρωχνε στόν στοχασμό γιά νά δοθοῦν οἱ "Ῥωρες".

" Τό γόνατο τσανιρίζει σέ νησιώτικο χορό / ἡ Αὐγή ψηλά στό
Ἐρέχθειο / καί τρεμοπαίζει στῆς Ἀνατολῆς τό βλέφαρο/
Οἱ μυστιικές φωνές βουλιάζουν στό βυθό καθώς / σηκώνει
τά γαλάζια πέπλα της ἡ μέρα"

(Ῥωρα 6.00)

"Ἐτσι ξεινῶ ὁ χορός τῶν ὠρῶν γιά νά καταλήξει στίς 5.00,
πού προμηνύουν τήν ἐπανάληψη τοῦ κύβητος.

" Διαμάντια ἀπό δροσιά κρέμονται στίς πευνοβελόνες.

Ἡ Περσεφόνη δρασιελῶ τῆ Νύχτα / Τά βότσαλα πλυμένα,
νυσταγμένοι / νυχτοφύλακες τά βράχια / Ἡ ὀρχήστρα
στή σιηνή - ὅλοι στή θέση τους. / Πρῶτο βιολί καί δεύτερο
καί βιόλα. Σέ λίγο θά φανεῖ ὁ μαέστρος. / Ἀνοίγουν οἱ
παλάμες γιά τό χειροκρότημα / "Ἐτοιμοί, πᾶμα .."

Καί κιάπου στό ένδιάμεσο: Ώρα 24.000

" Μεσάνυχτα κι'ό σαπφιοός λυγμός / λογχίζει τό σιοτάδι./
'Οσμίζεται τό τάρι του ό λεμονανθός / τά παραθύρια
άνοίγουν πρός τά μέσα./ Στήνεται οί έγνοιες στή σειρά./
'Απόσπασμα θανάτου. / Πόσο κρατά τούτη ή στιγμή; Αιώνια;/
Κι'άμέσως τό ιατώφλι του αύριο".

Λόγος άπλός, καθημερινός, πυκνός όμως, μέ σιωπές και ένα ήλειπριό φορτίο, πού έμφράζει ένα έσωτεριό απόθεμα έτοιμο νά έξωτεριευτεί.

Αυτή ή έτοιμότητα είναι ένδεικτική μιās φύσης πού έπαγρυπνεί συνεχώς περπατώντας πάνω σ'ένα τεντωμένο σχοινί.

Δέν θά ξεχάσω ένα παράλληλο περιστατικό μ'ένεινο στή Ζολαίν. Τό καιοιαίρι του 1978 στό παραθεριστικό κέντρο τών Βουλγάρων συγγραφέων στήν Βάρνα γεννήθηκε σέ μιá κουβέντα ή ιδέα νά γραφτεί κιάτι τό πρωτότυπο για τό Παγκόσμιο Συνέδριο Συγγραφέων, πούχε γίνει τήν προηγούμενη χρονιά. Χρειάζονταν, όπως τόνιζε ό γραμματέας τής Ένωσης, κιάτι τό πολύ ζωντανό και ζεστό μαζί μιά προσωπική προσέγγιση στό θέμα, πού θ'άφηνε έξω τίς όμιλίες και τά πραιτικά και θά πήγαινε και'εϋθεία στους άντιπροσώπους, στήν προσωπικότητα τους και τό έργο τους, στό πάθος τους για τον άνθρωπο και τήν αξιοπρέπεια του. Τό θέμα ήταν έν πολλοίς άξιοθαύριστο, κι' άπροσδιόριστο, χρειάζονταν γνώσεις, ^{και ζεάση} έμπειρίες πλούσιες ^{στην άγία} όμως ή Ε.Π. δέχτηκε χωρίς δεύτερη σιέψη, μαζί μέ τόν Βούλγαρο ποιητή Κόλιο Σέβωφ, τήν πρόκληση. Πήραν ό καθένας 15-20 συγγραφείς κι' έγραψαν τό ~~έπί~~ "Κάτω από τόν ίδιο ούρανό". Τό μερτικό τής "Έλλης" ήταν γύρω στις 100 σελίδες και δημοσιεύτηκε σέ κιάπου 15 συνέχειες στήν "Χαραυγή" ¹⁹⁷⁹, τίς μέρες πούχε κυκλοφορήσει τό βιβλίο σέ μεγάλο τιράζ στήν Βουλγαρία.

Η έπιτυχία ένεινου του κειμένου, σέ μιá μορφή μάλιστα λόγου πού πρώτη φορά χειρίζονταν ή ποιήτρια, βρίσκονταν στό ότι κατόρθωσε νά δώσει πνοή σ'ένα ύλιό έπι πρώτης όψεως δύσριαμπτο και χωρίς έσωτεριά σημεία έπαφής μετατρέποντας το μάλιστα σ'ανάγνωσμα μ'έσωτεριό ρυθμό κι'ένότητα. Καί τό ούσιαστικώτερο, ίσως,

κατόρθωσε νά μπάσει μέσα σ' ένα κείμενο απ' όπου παρέλαυναν συγγραφεῖς τῆς ὀλιῆς ἑνὸς Ρίτσου καὶ Βρεττάιου, ἑνὸς Γιεφτουσένιο καὶ Βοζνεσένσι, ἑνὸς Νιόλα Γιλέν, Ἀζίζ Νεσίν, Ἀραγιάν καὶ Μοράβια, καὶ ἄλλοι τόσοι, κατόρθωσε ἐπαναλαμβάνουμε νά μπάσει μ' ἕνα ἔξυπνο τρόπο στὸ κείμενο τὴν Κύπρο καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς.

Ἡ ἰκανότητα τῆς Ε.Π. νά εἰσέρχεται σέ ποικίλους χώρους καλλιτεχνικῆς ἔκφρασης καὶ ἡ ἐτοιμότητα τῆς ν' ἀνταποκρίνεται τὴν ἰάθε στιγμή στὴν ἰάθε πρόκληση πού θά συναντήσῃ μπροστά τῆς, μαρτυροῦν κατὰ τὴν ἀποψημὸν τὴν παρουσία ἑνὸς δημιουργοῦ πολὺπλευρου καὶ ταυτόχρονα μὲ συνείδηση τοῦ κοινωνικοῦ ρόλου πού διαδραματίζει ὁ δημιουργός.

Προσόντα πού τὰ καλλιεργεῖ ἡ Κύπρος τῶν ἡμερῶν μας.

1981

27246